

ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,
Шиліної Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу
Стаднюк Юлії Юріївни з теми «Формування пізнавальних умінь
учнів 6-8 класів у процесі навчання фізичної географії»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія)

Актуальність обраної теми. В умовах реформування сучасної української освіти пов'язаної з державним курсом на євроінтеграцію, новими законодавчими актами щодо загальної середньої і вищої освіти важливого значення набуває формування пізнавальних умінь які допоможуть у розвитку творчої, конкурентоспроможної особистості, яка зможе застосовувати набуті знання у життєвих реаліях на практиці. Отже, пізнавальні уміння учнів є необхідною передумовою ефективності освітнього процесу, запорукою його високої якості результатів. Тому актуальною проблемою є розробка автором та впровадження комплексу творчих завдань для формування пізнавальних умінь та підготовки до діяльності в інформаційному середовищі через розвиток творчо-інтелектуальних умінь, які сприятимуть успішній самореалізації в суспільстві.

Суттєва практична й теоретична значущість розв'язання проблеми формування пізнавальних умінь учнів 6-8 класів у процесі навчання фізичної географії, її недостатня дослідженість у теорії і практиці загальної середньої освіти засвідчують своєчасність постановки цієї проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами дослідження, здійсненого Ю. Ю. Стаднюк, і в цілому не викликають сумніву.

Текст дисертації свідчить про те, що авторка добре розуміється на теорії, методології, методах вивчення проблеми, яку досліджує.

Наукові положення, висунуті в даній роботі, ґрунтуються на глибокому критичному аналізі як традиційних, так і новітніх наукових підходів до аналізу стану проблеми формування пізнавальних умінь учнів 6-8 класів у процесі навчання фізичної географії засобами творчих завдань.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка представлена вступом, трьома розділами, загальними висновками, списком використаних джерел та додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумки представлені науковими висновками дисертантки. Засвідчуємо, що текст дисертації оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу авторки до аналізу ключових понять дослідження «пізнавальні вміння», «творчі завдання» та «формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії». Уважаємо, що дисертація досить вдало структурована, викладення змісту роботи ведеться грамотно та логічно. Об'єктом дослідження Ю. Ю. Стаднюк визначила освітній процес фізичної географії учнів основної школи, а його предметом – зміст, форми, методи та умови формування в учнів основної школи пізнавальних умінь у процесі навчання фізичної географії. Мета цього дослідження полягає у визначенні, обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності формування пізнавальних умінь учнів 6-8 класів у процесі навчання фізичної географії засобами творчих пізнавальних завдань. Відповідно до мети авторкою були сформульовані чотири завдання дослідження, що були реалізовані у процесі наукового пошуку. Застосовані в роботі методи досліджень (теоретичного аналізу й узагальнення, емпіричні, статистико-математичного аналізу даних педагогічного експерименту) відповідають сучасному рівню теорії і методики навчання географії.

Вагомим творчим здобутком автора вважаємо розроблену та теоретично обґрунтовану методика формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії із застосуванням творчих завдань. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром наукової новизни, слід відзначити, що вона є цілковито очевидною і вбачається, насамперед, у визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов що забезпечують ефективність формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії (зорієнтованість навчально-виховного процесу на формування пізнавальних умінь, цілеспрямоване формування позитивної мотивації до пізнавальної діяльності, орієнтація дослідницької діяльності на формування пізнавальних умінь, упровадження оптимальної сукупності форм і методів організації начального процесу), які складають змістовно-теоретичну складову моделі досліджуваного процесу.

Проаналізувавши та узагальнивши міжнародні та вітчизняні освітні напрацювання авторка дисертаційного дослідження здійснила багатовекторний теоретичний аналіз наукового фонду з проблеми формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання, а саме: окреслити власну дослідницьку позицію щодо змістового наповнення і конкретизації понять «пізнавальні уміння», «творчі завдання», «пізнавальна діяльність»; виокремлено відмінності між пізнавальною і творчою діяльністю людини, (розділ 1 дисертації)

Заслуговує на увагу запропонована модель формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії, котра поєднує : навчальний, мотиваційний, змістовно-процесуальний, контрольнорегулятивний та особистісно-результативний компоненти (п.2.2 дисертації). В тексті дисертації зазначено, що результативна складова моделі показує основні рівні сформованості пізнавальних умінь, як плідної співпраці вчителя та учня. Вона включає в себе наявність навчальних мотивів в учнів, розвиток навчальної спрямованості, передбачає

систематизацію знань, умінь і навичок щодо змісту і компонентів пізнавальних умінь, сприяє до інформаційної культури учнів, стимулює здатність до саморозвитку, самопізнання, самоконтролю у прийнятті рішень, здатність до відтворення отриманих знань. Авторка запропонувала алгоритм впровадження методики формування пізнавальних умінь у реальному процесі навчання географії в 6-8 класах; були визначені методи формування пізнавальних умінь в учнів у процесі навчання географії в основній школі та описані компоненти змісту методики формування пізнавальних умінь в учнів у процесі навчання географії в основній школі; узагальнено та виділено методичні особливості організації навчальної діяльності учнів щодо формування пізнавальних умінь; створено творчі завдання причинно-наслідкового характеру та пізнавального характеру для учнів 6-8 класів з фізичної географії.

Заключною частиною дисертаційного дослідження постало обґрунтування визначення рівня сформованості пізнавальних умінь учнів у процесі проведення відповідного педагогічного експерименту. При цьому було дотримано вимог щодо дослідження. На підставі аналізу результатів експерименту авторка дисертаційного дослідження довела ефективність застосування методичної системи формування пізнавальних умінь учнів основної школи. Достовірність наведених у розділі кількісних результатів експериментального дослідження не викликає сумніву. Результативність проведеного експерименту підтверджене поєднанням кількісного і якісного аналізу емпіричних даних, використанням методів математичної статистики.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Вірогідність одержаних авторкою наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі (195 найменувань).

Наукова новизна одержаних результатів Ю. Ю. Стаднюк полягає в тому, що: уперше: визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено умови, що забезпечують ефективність формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії; розроблено та теоретично обґрунтовано зміст методики формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії; модель формування пізнавальних умінь учнів основної школи на уроках фізичної географії, систему творчих завдань для формування пізнавальних умінь; уточнено сутність понять: «пізнавальні уміння», «творчі завдання», «формування пізнавальних умінь»; схарактеризовано ознаки творчих завдань, критерії оцінювання рівня засвоєності учнями навчального матеріалу шляхом використання творчих завдань; визначено: критерії вимірювання ефективності формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії; оцінювання рівня сформованості пізнавальних умінь учнів на уроках географії; удосконалено форми, методи й засоби формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії. Подальшого розвитку набули: теорія і методика навчання учнів основної школи фізичної географії; наукові уявлення про сутність і структуру формування пізнавальних умінь учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті, вони в цілому відображають одержані дослідницькі результати на теоретичному й практичному рівнях. Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях та висвітлено у фахових вітчизняних і закордонних виданнях.

Практична значущість дисертації полягає у розробленні та впровадженні в практику основної школи створеної автором моделі формування пізнавальних умінь учнів основної школи на уроках фізичної географії та відповідного навчально-методичного забезпечення: дидактичних матеріалів, творчих завдань. Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів загальної середньої освіти м. Києва і Київської області, Рівненської, Івано-Франківської, Одеської областей, що підтверджено відповідними довідками.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Зміст дисертації повністю розкриває науковий пошук щодо вирішення поставлених завдань. Результати достатньо переконливо представлено у загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням дистанції та поставленій меті. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено у 14 публікаціях (13 – одноосібних), із яких: 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у зарубіжних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 8 публікацій тез у матеріалах наукових конференцій, котрі з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам. Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні. Повний обсяг дисертаційної роботи - 188 сторінок, основний зміст викладено на 151 сторінці, робота ілюстрована таблицями (36), рисунками (19), коловими та стовпчиковими діаграмами. Дисертація та автореферат належним чином оформлено й проілюстровано необхідним табличним і графічним матеріалом. Зміст автореферату ідентичний змісту основних положень дисертації.

Разом із тим, видається необхідним зупинитися на певних зауваженнях і пропозиціях, які спонукають до наукової дискусії.

1. На наш погляд, було б доречно при розкритті актуальності пропонованого дослідження вказати важливість формування пізнавальних умінь як однієї з предметних географічних компетентностей учнів у системі шкільної географічної освіти.

2. Вважаємо, що інформацію з параграфу 1.3, яка стосується психолого-педагогічних умов формування пізнавальних умінь учнів у процесі навчання фізичної географії, варто перенести до розділу 2 «Методика реалізації формування пізнавальних умінь учнів основної школи з географії із застосуванням творчих завдань», що позитивно вплинуло б на зміст роботи.

3. У тексті дисертаційного дослідження значна увага приділяється аналізу таких загальновідомих наукових понять «уміння», «пізнання», «творчість», «творча особистість», вважаємо, що авторці доцільніше було б представити дану інформацію більш узагальнено, використовуючи додатки чи посилання на авторів.

4. На нашу думку в авторефераті, недостатньо проілюстровано табличним та графічним матеріалом результати, які отримано під час педагогічного експерименту, які б свідчили про ефективність запропонованої методики.

5. Не применшуючи вагомості авторської методики формування пізнавальних умінь учнів основної школи з фізичної географії із застосуванням творчих завдань, вважаємо за доцільне розширити й поглибити рекомендації щодо її впровадження, вказавши застереження і негативні аспекти широкого впровадження в освітній процес.

6. Не позбавлена дисертаційна робота дрібних огріхів: коректності щодо посилань на зазначені інформаційні джерела, стилістичних та граматичних неточностей (стор. 17, 21, 34, 57, 68 ті ін.).

Загальні висновки і оцінка дисертації Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для даного наукового дослідження і не впливають на його загальну позитивну оцінку. Констатуємо, що

дисертаційна робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. У цілому, дисертація «Формування пізнавальних умінь учнів 6-8 класів у процесі навчання фізичної географії» є самостійним завершеним дослідженням, в якому одержані нові науково обгрунтовані результати та відповідає вимогам, що передбачені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка – Стаднюк Юлія Юріївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13:00.02-теорія і методика навчання (географія).

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук,

вчитель-методист

вищої категорії

гімназії № 283 I-III ступеня

м. Києва

Н. В. Шиліна

Підпис офіційного опонента

Н. В. Шиліної затверджую

Директор гімназії № 283 I-III ступеня м. Києва

В. М. Гнатюк

